

MARTIN KAVKA – MICHAL ŠKRABAL A KOL.: HACKNUTÁ ČEŠTINA 2.0. NEORTODOXNÍ SLOVNÍK DNEŠNÍ MATEŘŠTINY

Brno: Jan Melvil Publishing, 2018, 271 s.

ISBN 978-80-7555-058-3

Předmětem této recenze je publikace s názvem *Hacknutá čeština 2.0. Neortodoxní slovník dnešní mateřštiny*, kterou na konci roku 2018 vydalo brněnské nakladatelství Jan Melvil Publishing. Recenze je psána z perspektivy metalexikografické, resp. lingvistické, i uživatelské.

Jedním z nejzajímavějších aspektů recenzované publikace je skutečnost, že jejími autory jsou běžní uživatelé jazyka (slovník vznikl metodou tzv. *crowdsourcingu*), kteří do databáze na portálu *Čeština 2.0*¹ po dobu několika let vkládali „zbrusu nová slova, ale i slangové, regionální či jinak zajímavé výrazy ze všech zákoutí mateřštiny“ (viz tamtéž). Editori Martin Kavka a Michal Škrabal pak vybrali cca 3000 těchto výrazů (srov. s. 6), které zeditovali do podoby (více či méně) standardního slovníkového hesla, jak ho známe z tradičních tištěných slovníků. Z hlediska současné metalexikografie, která klade do popředí uživatele a slovníkové funkce, poněkud překvapí, že v úvodních textech není jasně specifikováno, o jaký druh slovníku jde, ani jaké funkce má plnit. Tyto skutečnosti jsou spíše jen naznačené, popř. vymezené *ex negativo* nebo odkazem na předmět a adresáta popisu. Dozvídáme se tak, že se jedná o slovník „specifický, na nějž netřeba — ba neradno! — pohlížet superpřísnými očima“, který se ale přesto snaží o „jakous takous štábní kulturu nás lexikografů“ (s. 8). Dle editorů zachycuje češtinu „navýsost mluvenou, tedy v zásadě nespisovnou“ (s. 9), resp. „nestandardní“ (s. 5), aniž by bylo explicitně vymezeno, jaký je mezi těmito pojmy vztah. Z úvodních textů vyplývá, že inspiračním zdrojem byl *Urban Dictionary*,² že v případě *Hacknuté češtiny* nejde o klasický slovník neologismů (srov. s. 7) a že editori publikaci chápou jako „neoficiální kroni[ku] naší doby“ (s. 10). Cílovými uživateli jsou „rodilí mluvčí, schopn[í] si ledacos odvodit intuitivně“ (s. 9).

Již jen letmý pohled na heslářové položky snadno odhalí, že *Hacknutá čeština* je (řeceno v jejím duchu) jakýsi *lexikografický crossover*, který v jedné příručce integruje několik typů slovníků. Některá z hesel by si bylo možné představit ve slovníku neologismů (**bubakizovat**, něčím přehnaně strašit), slangismů (**odstříknout se**, stříknout si do žíly smrtelnou dávku drogy), slovníku neformální češtiny (**ucvrnknout si**, upustit trochu moč) apod., jiná např. i ve slovníku akademickém výkladovém (**bruselština**, z Bruselu přicházející jazykové obraty a formulace legislativních norem, běžným jazykem a selským rozumem často nepostižitelné).

Mnohá hesla mají výrazně satirický charakter, který publikaci posouvá do blízkosti proslulého *The Devil's Dictionary* (A. Bierce, New York 1911)³ či podobného, ale méně známého *Hlubší smysl Labenze. Slovník dosud nepojmenovaných věcí a pocitů*

1 Viz <https://cestina20.cz>. Všechny odkazy byly zkontrolovány k 23. 1. 2019.

2 Srov. <https://www.urbandictionary.com/>.

3 Online viz např. <http://www.thedevilsdictionary.com/>.

(D. Adams, J. Lloyd a S. Böttcher, Heyne 1996),⁴ srov. např. **celebřitka** ‚namyšlená nula, která leze všude možně (čti: do všemožných pozadí čili řítěk), aby se protlačila do všeobecného povědomí (v ČR jde minimálně o 80 procent všech současných tzv. celebrit)‘. Z hlediska politické satiry slovník výrazně čerpá z politiky premiéra Andreje Babiše (např. **andrejovat**, **babišák**, **babišárna**, s. 17). To je vzhledem k aktuálnosti tématu pochopitelné, zároveň ale tyto reálie rychle zastarávají a za několik let (možná) nebudou harmonizovat s asociačním potenciálem uživatelů tak jako nyní.

Se satirickým charakterem hesel souvisí skutečnost, že *Hacknutá čeština* je politicky poměrně nekorektní (a proto mimořádně vtipná), což by v případě klasického lexikografického díla byl samozřejmě problém (srov. hesla jako **cikánská sprcha** ‚odbytí hygieny za pomoci deodorantu‘, **robopajda** ‚člověk mající bionickou nohu n. obě nohy‘, **kočkodaň** ‚mandatorní výdaje související s randěním s pěknou dívkou‘). Publikaci tak lze chápat jako slovník určený k souvislému čtení, což je způsob užití pro většinu lexikografických děl neuzuální.

Cíl slovníku není nikde přesně formulován, zdá se však, že alespoň na pozadí motivů jeho tvůrců mohly kromě pozitivního vztahu ke slovníkům a jazyku (viz s. 5) nějakou roli hrát motivy sociolingvistické, když jeden z editorů oprávněně konstatuje, že ‚čeština nechradne, ale vzkvétá, obohacuje se prvky jak domácími, tak přejatými, a převezme-li už něco z cizího zdroje (což prosím pěkně není potupa, leč privilegium!), dokáže to ústrojně začlenit do stávajícího lexikálně-gramatického systému. (...) A s tím se v dnešním jazykovém babylonu určitě neztratíme ani nerozpustíme“ (s. 10). Poněkud uvolněné (byť zároveň kultivované) jazykové ztvárnění doprovodných textů a hesláře samotného nasvědčuje též pojetí *Hacknuté češtiny* jakožto prostředku popularizace našeho mateřského jazyka. Z této perspektivy zde tedy na ni budeme také nahlížet.

Z hlediska makrostruktury, resp. výběru slov do hesláře lze konstatovat, že na základě výpočtů (viz Engelberg — Lemnitzer, 2009, s. 194),⁵ jež provedl autor této recenze, udávaný počet více než 3000 výrazů (srov. s. 6) odpovídá skutečnosti. Editoři se přitom snažili „zahrnout všechny kategorie slov tak, aby se ve slovníku vedle výronů jazykové kreativity a komiky objevila také slova s regionální příchutí a vedle nich přejímky, výrazy slangové, profesionalismy atd. Některá slova přežívají v jazyce už dlouhou dobu, jiná jsou supernová (...)“ (s. 6n.). Principy výběru jsou tedy sice vyjmenované, nejsou ale dál nijak zdůvodněné. Celkově je nutně omezený výběr velmi zdařilý a těžko proti němu něco zásadního namítat, přesto by možná stálo za zvážení, zda slova typu **buzna**, **šprcka**, **muflon** (nijak zvlášť neortodoxní, resp. lexikograficky zpracovaná už jinde)⁶ zbytečně nezabírají místo zajímavějším jednotkám jako např. **příbuzna**, které najdeme pouze na portálu, z něž publikace vychází. Patrně formou poděkování nakladateli či interním vtipem je zařazení hesla **zamelvilovat se** (s láskou /ke vzdělání a osobnostnímu rozvoji/ číst knihy od Melvila‘).

4 V originále *Wörterbuch der bisher unbenannten Gegenstände und Gefühle*.

5 Engelberg, S. — Lemnitzer, L. (2009): *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. Tübingen: Stauffenburg.

6 Srov. např. Hugo, J. (2009): *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf.

Slovník je uspořádaný v zásadě abecedně, aplikuje však přitom metodu tzv. *hnízdování* (sdružování slovtvorně příbuzných, ale abecedně vzdálených položek do jednoho bloku). Ta v moderní lexikografii platí za zastaralou a k uživateli málo vstřícnou, vzhledem k celkovému charakteru slovníku a skutečnosti, že jednotlivá hesla jsou krátká a graficky dobře zpracovaná, zde hnízdování nepředstavuje v podstatě žádný problém. Některá hesla jsou uspořádána v tematických blocích umístěných na okraji stránky a graficky zvýrazněných červeným písmem.

Slovníková stránka vyniká přehledností a zdařilým layoutem. Heslová stať je v porovnání s obecnými výkladovými slovníky pochopitelně obecně chudší, v porovnání s jinými slovníky popularizačního typu naopak spíše bohatá. Součástí většiny hesel je kromě lemmatu a definice i exemplifikace a šifra autora, jednotlivá hesla jsou bohatě opatřena odkazy. Ty jsou zpravidla zpracovány dobře; nedostatkem je, že se nerozlišují odkazy do hlavního hesláře a do tematických oddílů (viz výše). U hesla **láska** je tak odkaz na heslo **prdeláska**, které ovšem uživatel nenajde na s. 187, kam by abecedně patřilo, ale v tematickém oddílu *Sex je náš* na s. 212. Tímto způsobem může vzniknout dojem, že se jedná o slepý odkaz a že slovo v hesláři chybí. Informační nabídka heslové stať v odůvodněných případech doplňuje výslovnost (**Vuittonova pařáta**) či etymologická poznámka (**Prc**).

Alfou omegou slovníku jsou definice heslářových položek. Editoři je většinou více či méně upravili (viz s. 7), snažili se přitom, aby definice byla „srozumitelná na první dobrou“ (s. 6). V naprosté většině případů se to i podařilo. Při bližším pohledu vyjde ale najevo, že editorské zásahy mohly být u některých hesel možná trochu větší, např.: **retrouš** ‚člověk milující jakékoli věci staršího data‘. — Např. i prošlé potraviny? Je každému jasné, proč je **kundidát** ‚kandidát ve volbách‘? Je v hesle **indivindy** ‚individuálně, podle vkusu každého soudruha‘ užito slova *soudruh* jakožto odkazu k reáliím komunistického Československa, nebo jakožto pouhého „ozvláštnění“ definice? Co znamená **jet v jet hranu** ‚jet s maximálním úsilím a/nebo na hranici možného rizika‘? — Pracovat? Jet autem? Mějme ale na paměti, že nejde o akademický (a vlastně ani jiný úplně vážně míněný) slovník a že cílem editorů a autorů hesel nebyla exaktní, vědecká definice pojmů (strukturalistická ani jiná).

Význam *Hacknuté češtiny* vidím v prvé řadě v jejím popularizačním potenciálu. Kniha je zpracovaná tak, že dokáže k zájmu o češtinu (možná částečně také o lexikografii?) motivovat laickou veřejnost, což se bez nějaké relativizace dá říct patrně o málokterém lexikografickém díle na našem trhu. Zajímavá přitom nebude jen pro bohemisty, ale i odborníky z oblasti dalších filologických oborů. Např. anglisté si znovu názorně připomenou, jak důležitou úlohu angličtina pro dnešní češtinu má; germanisté si uvědomí, že slovtvorba neformální češtiny je německé slovtvorbě mnohem podobnější než slovtvorba češtiny spisovné (viz množství inventarizovaných složenin různého typu — **kolostav**, **košpytel**, **lysohlávek**, **mezikupr**, **morál-buzna**), resp. že německá vrstva slovní zásoby v češtině nejen přežívá z dob minulých, ale je kreativně využívána i v dnešní době (**dienstbier** jako ‚pivo konzumované v pracovní době‘).

Publikaci ožívují nejen veskrze zajímavá a podnětná „povídání o češtině s devíti osobnostmi“ (s. 7), mezi nimiž nechybí lingvistka a lingvista, bloggerka, lektor tvůr-

čího psaní, herec, básník, překladatelka, sloganistka či stand-up komik, ale i velmi vtipné ilustrace od Lukáše Fibricha.

Martin Šemelík | Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení současné lexikologie a lexikografie |
Letenská 4, 118 51 Praha 1
ORCID ID: 0000-0002-5813-4541
semelik@ujc.cas.cz

